

hagyományos egyszerűség
kortárs portugál építészet

Szentirmai Tamás

hagyományos egyszerűség kortárs portugál építészet

tézisfüzet a *Kortárs portugál építészet* című könyvhöz

mestermű: K201 - Az Építészmérnöki Kar új közösségi tere

BME Középülettervezési Tanszék, Budapest, 2012
témavezető: Cságoly Ferenc DLA

hagyományos egyszerűség kortárs portugál építészet

A sokszínű, mégis egységes képet mutató kortárs portugál építészet a nemzetközi szakmai diskurzus meghatározó elemévé vált az elmúlt időszakban. Az ország 20. századi történetét nagyrészt meghatározó nacionalista diktatúrát követő konszolidáció és európai integráció után az ország építésze hamar visszatért a nemzetközi vérkeringésbe, elsősorban Álvaro Siza kiemelkedő alkotói tevékenységének köszönhetően. Az építészekritika Siza korai munkáinak¹ elismerése óta kitüntetett figyelemmel kíséri a portugál építészet fejlődését, az alkotók törekvéseit számos rangos díjjal elismerve: többek között kétszer ítéltek a Pritzker díjat, az építészet egyik legfontosabb elismerését, portugál tervezőnek (Álvaro Siza - 1992, Eduardo Souto de Moura - 2011), vagy említhető egy friss kitüntetés is: a Madeira szigetén megvalósult munkáinak tájképi időtlenségéért 2012-ben Alvar Aalto díjjal jutalmazott Paulo Davidé is.

Az ország építészetének érzékelhető összetartozása, a "portugál építészet" mély kulturális beágyazottságon alapul. Az alkotói hozzáállások sokszínűsége mellett közös szellemi alapnak tekinthetjük az ország gazdag történeti hagyományainak, a portugál tájnak a szerves beépülését a mégoly eltérő tervezői gondolkodásba is. A kortárs portugál építészet alapvetően az absztrakció eszközét alkalmazza, ennek különféle formái, módszerei eredményezik stiláris gazdagságát és állandó megújulását.

20. századi története szorosan összefügg az ország politikai, társadalmi változásaival. A megjelenő építészeti gondolatok ritkán függetleníthetők a kor hatalmi törekvéseitől, a század első felében maguk az alkotók sem mélyültek el egy-egy építészeti irányzatban, igyekeztek rugalmasan, szakmai kreativitással kö-

¹ Álvaro Siza portói Bouça-tömbje (1976) a nemzetközi építészeti szaklapok Portugáliáról hírt adó első épületeinek egyike, talán legfontosabbika.

vetni a hirtelen változásokat Egymást követte a század elejének ingatag köztársaságának nemzeti romantizmusa a húszas években felálló fasiszta rezsim történeti stílusokat nem tűrő, a mélyebb gondolatiságtól megfosztott, pusztán stílusjegyeit magán viselő modernizmus, amit a hatalom megerősödése után a sosem volt "portugálizmus" nacionalista eszménye folytatott. Ennek a korszaknak vetett véget a háború után megjelenő tudatos tervezői magatartás, mely egyben a kutatás témájául szolgáló, a ma már "portugál építészetként" említett jelenséget is elindította.

Az erőteljes időbeli beágyazottság miatt választottam tematikám alapjául is a korszakok szerinti rendszerezést az országra oly jellemző régiós különbségek helyett. Azon eseményeket vettem alapul, melyek jelentősen alakították az építészeti folyamatokat, és amelyek a mai alkotói folyamatokra is hatással vannak. A fontosnak vélt eseményekhez – nem mellékesen – egyben az egymást követő építészgenerációk is köthetőek.

Munkám során arra kerestem a választ, hogy milyen folyamat következtében váltotta a 20. század első felének oly változó építészeti alkotótevékenységét a második világháború után egy pragmatikusan fejlődő, letisztult, egységet mutató tudatos gondolatiság. Mi volt a szerepe az eltérő szemléletű alkotóknak ebben a folyamatban, és a köztük lévő különbözőségek ellenére hogyan tudták erősíteni azt? Gyakorló építész-ként különösen érdekel, hogyan találják meg az egyes építészek saját helyüket ebben – a külső szemmel – homogénnek tűnő közegben; hogyan tudnak a közös szellemi alapokra építkezve markánsan hozzájuk tartozó, rájuk jellemző gondolatokat érlelni? Hogyan erősítették a "portugál építészet" szellemiségét az egymást követő generációk; hogyan tudtak állandóan megújulni és fejlődni anélkül, hogy átszakították volna az egyre táguló, de koherens gondolati hálójukat?

1. tézis hagyományos egyszerűség

A portugál építészetben a hagyományos építészeti értékek feltárása iránti igény az 1950-es években merült fel. A hatalommal szemben addig nem egységes szakma több éves, az egész országra kiterjedő felmérés sorozat (*Inquérito*) elvégzése mellett döntött. Sikereségének köszönhetően a népi építészeti tradíció beépülhetett az építészeti alkotói folyamatokba, elősegítve a hagyományos helyi és a modern gondolatok szintézisét, mely máig a portugál építészet meghatározó sajátja.

2. tézis portói iskola

A kortárs portugál építészeti kultúra pragmatikus folyamatosságában fejlődött. A 40-es években elindított portói építészetoktatás a kiemelkedő alkotók (Carlos Ramos, Fernando Távora, Álvaro Siza) irányítása alatt megteremtette a "portugál építészet" szellemi bázisát, melyet a modern nyelvezet és a hagyományokból építkező szemlélet jellemez. A Siza vezetésével kialakított pedagógiai és módszertani rendszerek mindmáig termékenyen hatnak a felnövő generációkra.

3. tézis gazdagító kísérletek

A politikai konszolidáció és európai integráció után pályára lépő fiatal tervezők új utakat nyitottak meg a portugál építészet fejlődésében, egyéni eszközökkel frissítve, gazdagítva azt. Az uniós csatlakozás után jelentős fejlesztések indultak az európai mércével elmaradottnak számító országban. A támogatásoknak köszönhetően megvalósuló beruházások fontos bemutatkozási lehetőséget jelentettek a nemzetközi gondolatokat a korszaknak megfelelően külföldi tanulmányok, gyakorlati évek során megismerő fiatalabb generációknak.

4. tézis újító generációk?

Az újabb generációk színrelépésekor szinte állandó jelleggel merül fel a paradigmaváltás szükségszerűsége. A fiatal alkotók gyakran tudatosan igyekeznek építészeti pályájukat a jelenlegi módszertannal szemben meghatározni, és globális válaszokat keresve definiálni önmagukat. A szándékos szembefordulás ellenére a mély kulturális beágyazottság alól azonban ők sem tudják teljesen kivonni magukat, kisebb-nagyobb mértékben ugyan, de felleljük munkáikban a "portugál építészet" gyökereit.

1. tézis hagyományos egyszerűség

A portugál építészetben a hagyományos építészeti értékek feltárása iránti igény az 1950-es években merült fel. A hatalommal szemben addig nem egységes szakma több éves, az egész országra kiterjedő felmérés sorozat (Inquérito) elvégzése mellett döntött. Sikerességének köszönhetően a népi építészeti tradíció beépülhetett az építészeti alkotói folyamatokba, elősegítve a hagyományos helyi és a modern gondolatok szintézisét, mely máig a portugál építészet meghatározó sajátja.

A 20. század első felének alkotói nem tudták függetleníteni magukat a hatalmi érdekektől, a társadalmi elvárásoktól. Ez a változékony, a kor rezdülései befolyásolta folyamat egészen a második világháborút követő évekig jellemezte az ország építészetét.

Az 1910-től fennálló köztársaság kulturális eszménye a 19. században gyökerező nemzeti romantika maradt eklektikus, historizáló szemlélettel, a századforduló beszüremelő, nemzetközi gondolataival. Az 1926-ban létrejött fasiszta rezsim hatalma megszilárdulásáig kihasználta a történeti stílusokat radikálisan változó modern építészet adta lehetőséget. A szigorú puritánság hatásos nyelvezetnek tűnt az állam számára, monumentalitása, racionalitása, didaktikus szerkesztése jó eszközei voltak a hatalmi reprezentációnak. A rezsim által támogatott modernista építészetet a megerősödő magánberuházók is kedvelték, a megújuló polgárság igényeit is kielégítette. Az új építések nagy száma minőségi váltást eredményezett az építészetben, ugyanakkor érdekes kettősségként a tradicionális stílus is továbbélt, sokszor ugyanazon tervezők által. A modern formák lehetősége rövidéletű volt, az 1933-ban bevezetett *Estado Novo* (Új Állam) az építészet irányába is új elvárásokat fogalmazott meg. Az építészeti kultúra újjáalakítását a századforduló "portugál ház" eszményéből igyekezett levezetni, mely a sohasem létezett "portugálizmus" egyedüli elfogadottságát eredményezte. Az egykor támogatott modern gondolatok csak a hatalmi központtól, Lisszabontól távolinak számító, hagyományosan főváros ellenes Portóban élhettek tovább, részben az itteni al-

kotók személyének, részben a jelentős helyi magánmegrendelői körnek köszönhetően.

A második világháborút követően az állam párbeszédet kezdeményezett az építészszerzővel. Az 1948-ban megrendezett Első Nemzeti Építész Kongresszuson nagyrészt a portói modernista gondolkodók kezdeményezésére elhatározták Portugália hagyományos építészetének feltérképezését. Az 1955-ben kezdett felmérés sorozat (*inquérito*) hat régió szerinti bontásban dokumentálta, katalogizálta a népi építészet akkori állapotát. Az öt évig tartó kutatás eredményét 1961-ben publikálták². A felmérésben részt vevő építésszerzők és hallgatók tervezői szemléletét egyértelműen meghatározta a történelmi értékek alapos ismerete. Az ismeretanyagot bemutató vaskos publikáció kiemelt szerepet kapott nemcsak a tervezők körében, hanem az építészeti oktatásban is. Az elkövetkező generációk számára nélkülözhetetlen viszonyítási ponttá vált.

A portugál hagyományok megismerésének és feltérképezésének folyamata illeszkedett a nemzetközi modern mozgalom kritikájába, megújítási kísérleteibe. A 48-as kongresszussal nagyjából egy időben, az angliai Bridgewaterben 1947-ben megtartott CIAM VI. kongresszuson fogalmazták meg először kritikát az addigi iránnyal szemben, majd nagyjából az *Inquérito* folyamatának kezdetekor és végén rendezték meg a CIAM feloszlásával végződő két utolsó találkozót³. A nemzetközi modernnel szemben megfogalmazott kritikákra⁴ az *Inquérito* olyan választ adott – a hely erőteljes hatása, a hagyomány az identitásképző erő –, mely képes volt a modernizmus gondolataival szintézist alkotni.

A kezdeményezés és egyben a felmérés egyik jelentős alakja volt a portói építésziskola fiatal tanára, Fernando Távora (1923-2005). A modernizmus elutasítása nélkül kereste a hitelesség lehetőségét a hagyomány segítségével. Már 1947-ben megállapította⁵, hogy a portugál építészetet "teljesen újjá kell építeni, az aljától a tetejéig". Mind tervezései során, mind a portói iskola oktatásában a modern és hagyományos építészet szintézisét tekintette kiinduló pontnak. Első munkáitól kezdve ezt az alkotói szemléletet figyelhetjük meg; a Conceição birtok (Matosinhos, 1956-1960) rendezésénél az alkalmazott anyagok és a szerkesztés is a modern és a népi harmonikus egységét erősíti. A nagy gránit tömbök és vasbeton elemek tektonikus, rusztikus alkalmazása, a szerkesztés modernista tisztasága, a kézműves részletek és a szerves tájba illesztés érzékenyen és absztraktnan idézik az erőteljes vernakuláris gyökereket a modern racionalitása mellett. Hasonló megfogalmazást figyelhetünk meg a már nagyobb léptékű Cédro általános iskola (Vila Nova de Gaia, 1957-1961) esetében is. A népi építészetben gyökerező elemek modernista alkalmazása hamar fontos hivatkozási ponttá tette az épületet. Távora későbbi épületei esetében sem távolodott el kezdeti elképzelésétől, még ha el is tolódtak a hangsúlyok. A portói katedrális szomszédságában felépült Torre da Sé (Portó, 1995-2002) a belváros gazdag történelmi szövetéből építkezik. Egy régi közösségi ház megmaradt vaskos falai felett magasodik a kőtorony, modern építészeti gesztussal kiegészítve a múlt sűrű közegét, igazodási pontot létrehozva az átalakuló közösségi térstruktúrában.

2 Afonso, João – Martins, Fernando – Meneses, Cristina (ed.): *Arquitectura popular em Portugal*. Ordem dos Arquitectos, Lisboa, 2004 (4th ed.)

3 1956-ban, a Dubrovnik-i CIAM X. kongresszuson a fiatalokból álló TEAM X csoport már hevesen fellépett az Athéni Charta ellen, majd 1959-ben, Otterloban a CIAM hivatalosan is feloszlott. Ezen az alkalmon Portugáliát Fernando Távora és Alfredo Viana de Lima képviselte.

4 A CIAM IX. kongresszusán, 1953-ban a következő kritikát fogalmazta meg a TEAM X: "A »valahová tartozás« érzése alapvető érzelmi szükséglet - és az ehhez kötődő asszociációk a legegyszerűbbek közé tartoznak. A valahová tartozás - az identitás - a szomszédsági kapcsolatokból születő érzelmi gazdagság alapja. A lepusztult városrész rövid keskeny utcájának sikere ott kezdődik, ahol a nagyvonalú városrehabilitációk gyakran kudarcot vallanak." (Frampton, Kenneth: *A modern építészet kritikai története*. Budapest, Terc, 2002. 357. o.)

5 Távora, Fernando: *O problema da casa portuguesa*. Lisboa, Manuel João Leal, 1947.

Távora tanítványaként vett részt az *Inquérito* folyamatában Álvaro Siza (1933-), majd a mesterével együtt dolgozva alapozta meg szakmai tudását. Egyedi gondolatvilága már egyik első épületénél, a Boa Nova teaháznál (Leça da Palmeira, 1956-1963) megmutatkozott. A helyszín adottságainak maximális kihasználása, a természeti elemek erőteljes jelenléte és integrálásuk az épületbe, a hagyományos építési anyagok tapasztalt használata költői természet-építmény kapcsolatot eredményez. Távora mellett Frank Lloyd Wright – a tetők és nyílások kapcsolatában – és Alvar Aalto – az organikus formálásban – hatása is tetten érhető, mely gondolatiságok szervesen beépültek építészeti filozófiájába. A teaháztól pár száz méterre található óceánparti strandja (Leça da Palmeira, 1961-1966) talán még erőteljesebben mutatja a tájjal való szoros kapcsolatot. A funkcionális elemeket Siza a szabályos, geometrikus szerkesztésű nyersbeton támfalrendszerbe rejtette, mely a medencék felé az összekötő térfelületen keresztül fokozatosan feloldódik az óceánban. Az épület a part és víz között egyfajta átmenetet jelent, szervesen kötődik mindkettőhöz. A táji kapcsolatok hangsúlya mellett formai átfogalmazások is gyakran megjelennek munkáiban: a lisszaboni portugál pavilon oszlopos tornáca, számos épületénél megjelenő hangsúlyos árnyékoló lemezek mind a hagyományos portugál építészet példatárának absztrakt továbbélései.

A portói építészképzés fontos mester-tanítvány viszonyának legmeggyőzőbb példája a Távora-Siza-Souto de Moura alkotói hármás. Ahogy Siza Távorával, Eduardo Souto de Moura (1952-) Siza mellett kezdte karrierjét, és mind a mai napig egy épületben van a műtermük - ahogyan haláláig Távora is ebben a Siza tervezte házban dolgozott. Souto de Moura a hely történeti értékeihez kapcsolódik, minimalista beavatkozásokkal emelve ki azokat. A Paula Rego múzeum (Cascais, 2005-2009) esetében közeli történeti példákra utaló formai megoldásként értelmezhetjük a gúlaszerű vörösre festett beton épülettömböket, melyek egyben a park ősfás lombkoronáival vannak egymást kiegészítő kapcsolatban.

A portói képzésben vett részt João Mendes Ribeiro is (1960-), akinek munkái a részletképzés szintjén kapcsolódnak a történeti elemekhez, az adott közeghez. A Vizuális Művészeti Központnál (Coimbra, 1997-2003) a több száz éves épület aprólékosan felújított régi épületszerkezeteivel állítja párbeszédbe az új funkcióhoz szükséges elemeket. Az épület meglévő részeitől gondosan eltávolított hozzáadások – mobil installációs elemek, lépcső felülvilágító, fotóelőhívó doboz – szoborszerűen integrálódnak a történeti épületbe.

Habár a hagyományok beépülését, a táji környezetet alapul vévő tervezői metodika erősen kapcsolódik a portói építészeti folyamatokhoz, mellette Lisszabonban – ahol a kor másik építésziskolája volt – is kialakultak olyan szakmai csoportok, melyek bekapcsolódtak ebbe a diskurzusba. Az egyik legfontosabb szellemi központ Nuno Teotónio Pereira (1922-) körül alakult ki. Távorához hasonlóan, ő is kiemelkedő szereplője volt a hagyomány fontosságáról szóló folyamatnak, illetve az *Inquérito* sorozatának. Az 50-es évek elején megvalósult munkái, mint az Águas Livres lakóház (Lisszabon, 1953-1955) még a nemzetközi stílus modernista kánonja szerint épült, később azonban fontos alakja lett az ortodox funkcionalizmus kritikájának és modernizmus kontextualizálásának. Későbbi munkái, mint a Franjinhas irodaház (Lisszabon, 1965-1969) vagy a Sagrado Coração de Jesus templom (Lisszabon, 1962-1970) a modernista szerkesztés és eszköztár mellett szervesen integrálódtak városi közegükbe, a modern szemlélet keménységét társművészeti megoldások segítségével oldotta fel.

A lisszaboni iskola működése – a tömegoktatás felvállalása, a karakteres mesterek hiánya – miatt az itt végzett alkotók könnyebben kerestek egyéni utakat, nyitottak kísérletező gondolatok felé. Az ország belső, drámai táji környezetű régiójából, Alentejóból származó João Luís Carrilho da Graça (1952-) alkotói tevékenységére különösen igaz ez. Letisztult, lírai építészete az épületet befogadó környezet megismerése iránti elkötelezettségben gyökerezik. Alentejo épített hagyományának archetipusai – a szélsőséges klíma ellen védelmet nyújtó belső udvar, a lankás földek mentén hosszan húzódó markáns falak – jelennek meg hangsúlyos elemként a puritán, szabályos szerkesztésű épületekben. A Kommunikációs és Média Főiskolát (Lisszabon, 1988-1993) a szomszédos autópálya forgalmától az említett egyik őstípus, a fal sajátos átértelmezése óvja. Maga az út felé néző épületrész hosszan elnyúló zárt kialakítása válik védelmező fallá. A nem messze található Zeneiskola (Lisszabon, 2003-2009) esetében a forgalom közelsége jóval zavaróbb közeget jelentett. Az épület befelé fordulással védekezik a külső hatásokkal szemben. A másik ősi elem, a belső udvar kap itt kiemelt szerepet. A város közepén létrejövő hatalmas zöld udvar válik az épület fő szervező elemévé.

Az 1990-ben alapított lisszaboni Promontório iroda is egyéni utat választott. A szerkezetiségre alapulva definiálják építészetüket, melyben nagyon fontos referenciaként jelenik meg számos hagyományos épületelem. Lisszaboni lakótömbjeiknél (Telheiras, 1996-1997, Carnide, 1999-2003, Entrecampos, 2004-2010) az egykori falusi kő terménytárolók, a *sequeiro*-k monolitikus vázszerkezetét tudjuk visszafejteni, míg a Folyóvízi akváriumuk (Mora, 2004-2008) esetében a régió hagyományos mezőgazdasági pajtáinak fehérre meszelt formáját idézi a tömbszerűvé váló sűrű, monoton tartószerkezet.

A történeti értékek, hagyományok, a környezeti adottságok beépülése a modern építészeti szemléletbe az 50-es évek óta állandó szerepet tölt be a portugál alkotók tervezési módszereiben. Az *Inquérito* folyamata, annak alapos értelmezése és dokumentálása nélkül ez a szintézis nem tudott volna létrejönni.

2. tézis portói iskola

A kortárs portugál építészeti kultúra pragmatikus folyamatosságában fejlődött. A 40-es években elindított portói építészetoktatás a kiemelkedő alkotók (Carlos Ramos, Fernando Távora, Álvaro Siza) irányítása alatt megteremtette a "portugál építészet" szellemi bázisát, melyet a modern nyelvezet és a hagyományokból építkező szemlélet jellemez. A Siza vezetésével kialakított pedagógiai és módszertani rendszerek mindmáig termékenyen hatnak a felnövő generációkra.

Portó és Lisszabon kapcsolatát állandó viszálykodás jellemezte a történelem folyamán. Az ország jelenlegi népességének több mint 40%-át adó két város mind méretét, mind az országban betöltött szerepét tekintve messze kiemelkedik a többi település közül. A hatalmi központ mindig is Lisszabonban volt, a város egyértelműen az aktuális uralkodótól függött. A tőle 300 km-re található Portó városa ezzel szemben mindig is igyekezett kivonni magát a hatalmi kötések közül, mely igyekezetet fokozott a hamar beinduló polgárosodási folyamat is. A társadalmi különbségek a kultúra terén is megnyilvánultak, a tradicionista szemléletű Lisszabonnal szemben Portó mindig nyitottabb volt az új, a progresszív gondolatokra, a nemzetközi hatásokra. A 20. század fasiszta rezsimének a modernnel történt végérvényes szakítása után a lisszaboni szakmai diskurzusokból egy-két példát leszámítva eltűntek a nemzetközi modernizmus gondolatai. Ezzel szemben Portóban az erős magánmegrendelői réteg, és a progresszív építészek nagy számának köszönhetően továbbra is ez jelentette a fő irányt. Ennek a szellemnek lett intézményesült változata az eleinte Carlos Ramos vezette portói iskola. Az intézmény szerepe eleinte a modernizmus továbbvitelében volt jelentős, majd annak krízise után a megújulási diskurzusnak és ezt követően az *Inquérito* folyamatának egyik fontos központja lett. Az iskola máig tartó kiemelkedő szerepe Távora szellemi örökségét továbbgondoló Álvaro Siza alkotói és oktatói munkásságával jött létre. Pedagógiai és módszertani elképzeléseinek köszönhető a "portói iskola" fogalom létrejötte, hatása mind a mai napig jelentős.

Az iskola egyik fontos hatásának tekinthető a nagyon termékeny és máig tartó mester-tanítvány viszony, melynek talán legérzékletesebb példája a Távora - Siza - Souto de Moura alkotói hármastól folytonosság, de számos mai fontos alkotó példáját is hozhatjuk: a Guedes + de Campos iroda tervezői szemléletének erőteljes egyedisége mögött egyértelműen jelen van a Siza mellett eltöltött gyakorlóévek tapasztalata, José Fernando Gonçalves puritán egyszerűségében érezhető Souto de Moura minimalista hatása, de említhetjük azokat az állandó kapcsolódásokat, melyek az azonos generációk közötti munkakapcsolatokat jellemzik, mint pl. João Mendes Ribeiro és Cristina Guedes gyakori inspiráló együttműködése.

Siza szerepe természetesen több szempontból is jelentős. Az oktatásban betöltött szerepe mellett nemzetközi elismertsége fontos hatással volt a szakma életére. A kiemelt nemzetközi figyelem inspirálóan és bátorítólag hatott az építészekre, illetve a hazai társadalmi elfogadottságot is jelentősen növelte. Az építészek szerepvállalása a 74-es szegfűs forradalomban, majd az azt követő lakhatási problémákra létrehozott SAAL program hatása is nagyban segítette a szakma és a társadalom közti harmonikus, Magyarországról nézve irigylésre méltó kapcsolatának kialakulását.

Álvaro Siza pályafutásának fontos állomása volt a SAAL program keretében tervezett Bouça szociális lakónegyed (Portó, 1972-1976). A szociálisan érzékeny sorház együttesnél a modern mozgalom formai megoldásait látjuk, ám az alapok a programból adódtak: egyszerű épületszerkezetekkel, aprólékosan végiggondolt részletekkel takarékos megoldásra törekedett. Az mélyen feltárt és értelmezett városi közegben jelennek meg a plasztikus elemekként megfogalmazott épületrészek, racionális, szabályos szerkesztésű kompozícióban. A hagyományokra épülő alkotás hamar felkeltette a nemzetközi szakma figyelmét is, melyet számos külföldi felkérés követett (Berlin, Hága). Munkássága és a "portói iskola" közötti legdirektebb kapcsolat magának az iskola új épületegyüttesének (Portó, 1984-1999) megtervezése volt. A Douro folyó melletti domboldalba épített kompozíció mesterien használja ki a terület adottságait. A Siza építésztének egyik fontos jellemzője a modern szerkesztés szabályosságának plasztikus, szoborszerű tömegekben való feloldása, mely itt kiteljesedve jelentkezik.

A környezeti táj adottságainak mesterei, érzékeny figyelembevétel jellemzi Eduardo Souto de Moura számos munkáját is. A bragai stadion (Braga, 2000-2003) esetében a meghatározó táj – egy néhai kőbánya ürege – drámai módon vesz részt az épület formálásában. A lelátók a meredek sziklafallal állnak szoros kapcsolatban, arra támaszkodva, szinte abból kinőve, illetve annak ellenpontjaként, attól eltartva. Erőteljes tektonika, az erőjátékok szemléletes megjelenése jellemzi az épített részeket, ami az elementáris erejű sziklafal háttérrel és a távoli táji látképpel egészül ki.

A drámai tájhoz kötődnek Paulo David (1959) Madeira szigetén megvalósult munkái is. A meredek óceánparti sziklafal tetején található Casa das Mudanças (Calheta, 2002-2006) kulturális központ a sziklából tör elő, tömege, anyaga a nehéz gránitkőhöz köti, míg egymásba ömlő terei, irányított megnyitásokai mind az óceán végtelenségére figyelnek. Szoborszerű absztrakciója épületegyüttesét anyagtalanná, léptéktelenné teszi, a tájban való feloldódást fokozva.

A hely egy másfajta értelmezésével találkozunk a Guedes + de Campos iroda munkáinál. A portói rakpart rehabilitációja kapcsán megvalósított kávézóépület (1994) a terület évszázadok során fennálló karakteréből fejlődött ki. A sűrűn beépített, zsúfolt történelmi domboldal volt a háttere a rakpart kaotikus, folyton

változó ipari forgatagának, ahol hajók javítása, rakodások folytak. Ennek a világnak egy többszörösen átértelmezett idézete a filigrán, transzparens kávézópavilon. A több részre bontott tömegével és a járófelülettől való elemelésével az egykori ipari közeg ideiglenes esetlegessége sejlik fel, miközben nagyfokú transzparenciája által egyértelműen háttérbe vonul a súlyos történetiséggel szemben. A folyó túlszéljén lévő kávézóépületeket (Vila Nova de Gaia, 1998-2008) az ideiglenesség érzetét továbbfokozva tervezték. Formálásuk, anyaghasználatuk és telepítésük is finom utalás a rakparti konténer forgatagára, miközben az eredeti kiindulásra, az 5 évre tervezett ittlétükre is adekvát válasz volt.

A lisszaboni Gonçalo Byrne (1941-) életművének jellegzetessége az erőteljes modernista gondolkodásmódja. Racionális szerkesztés, a funkció jelentősége, a letisztult, geometrikus formavilág, puritán anyaghasználat jellemzik munkáit. Ezen ismérvek alkalmazása érhető tetten a Chiado tömbrehabilitáció (Lisszabon, 1994-2002) esetében is. A gazdag történeti közeg, a tömbön belüli komoly szintkülönbségek jellemezte kiindulásra visszafogott, szinte visszahúzódó épületekkel reagált, melyek a városi közteret nagyvonalúan vezeti át a tömbbelsőn.

A történeti helyszín fontossága jelenik meg João Mendes Ribeiro teaházánál (Montemor-o-Velho, 1997) is. A dombtetőn fekvő romos várterület környezetrendezése kapcsán megvalósított apró teapavilon a vár egykori lakótornyának megmaradt falmaradványai közé telepedett le. A vaskos, rusztikus falak által meghatározott területen lebeg az épület, figyelve, hogy a távoli történeti emlékeket ne érintse, de párbeszédre kényszerítő közelségbe kerüljön velük. Az ezáltal létrejött nem jelen lévést erősíti a transzparencia eszköze, mely csupán kiemeli a meglévő értékeket, és nem elfedi azokat.

A meglévő táji és épített környezet figyelembevétel az *Inquérito* folyamatában gyökerezik, ám a "portói iskola" inspiráló közegére volt szükség, hogy ez a gondolatiság kibontakozhasson és szoros mester-tanítvány kapcsolat segítségével hatása egészen a mai napig érezhető legyen.

3. tézis gazdagító kísérletek

A politikai konszolidáció és európai integráció után pályára lépő fiatal tervezők új utakat nyitottak meg a portugál építészet fejlődésében, egyéni eszközökkel frissítve, gazdagítva azt. Az uniós csatlakozás után jelentős fejlesztések indultak az európai mércével elmaradottnak számító országban. A támogatásoknak köszönhetően megvalósuló beruházások fontos bemutatkozási lehetőséget jelentettek a nemzetközi gondolatokat a korszaknak megfelelően külföldi tanulmányok, gyakorlati évek során megismerő fiatalabb generációknak.

A rezsim 1974-es megdöntése után az országnak hamar sikerült konszolidálnia, de infrastrukturális lemaradása a majd 50 évnyi elzártság és a fejlesztések mesterséges visszafogása miatt hatalmas volt az akkori európai közösséghez képest. Közvetlenül a forradalom sikere után elindítottak nagyszabású fejlesztéseket, elsősorban a lakhatás problémájával foglalkozó SAAL projektet, de a gazdaság kezdetleges szerkezete és nem a elegendő fedezet hiányában ezek nem tudtak átfogó eredményeket elérni. Az ország 1986-os uniós csatlakozása ezen a téren is komoly változásokat eredményezett. Az európai fejlesztési források óriási beruházásokat eredményeztek a 90-es évektől kezdődően. Ehhez társult az ország nyitása a külföld felé. Eleinte főleg a fiatalokat érintette külföldi ösztöndíjak, tanulmányok, gyakorlatok által, de idővel közös projektek, külföldi pályázatok, felkérések során a szakma egésze számára hatással volt. A nemzetközi gondolatok megjelenése egyaránt komoly változást eredményezett az elmélet és a gyakorlat terén egyaránt.

A beruházások tervezőit nagyrészt pályázatok során választották ki, ami a fejlesztések jelentős számával együtt hozzájárult ahhoz, hogy a fiatalok előtt megnyílt a lehetőség színre lépni, nagy léptékű munkákat megvalósítani. Számos, ma már nemzetközi szinten is elismert alkotó egy-egy ekkor megnyert pályázattal tudta saját pályafutását elindítani.

Az egész országot, és sok témát – oktatás, turizmus, kultúra, sport, közigazgatás – érintő pontszerű projektek mellett több koncentrált beruházás is megvalósult. A legnagyobbak ezek közül a portói kulturális főváros 2001-ben, illetve a lisszaboni világkiállítás 1998-ban. Mindkettő komplex városrehabilitációs fejlesztéssel együtt jött létre, ami a jelentős építészeti beavatkozások mellett a terület későbbi hasznosítását biztosította. Emellett a több városban is megvalósított egyetemi negyedek, folyó- és óceánparti rehabilitációk jelentettek egész városrészeket érintő fejlesztéseket. A fiatalok színre lépése, a fejlesztések sikere tovább fokozták a nemzetközi építészetkritika figyelmét.

A "portói iskola" öröksége teljesebben ki egyedi metodikában a Guedes + de Campos iroda anyagokkal, szerkezetekkel való újító kísérletei során. A már említett, Vila Nova de Gaia rakpartján található kávézó-épületeiknél az előregyártás, a járműipar elemeit ötvözték innovatív módon, erősítve ezzel is a helyhez kötődés ideiglenességgel kifejezett érzetét. Anyagkísérleteik legkiforrottabb példája az Inapal Metal gyártócsarnoka (Palmela, 2006). A hatalmas épületegyüttes külső képének ugyanannak az anyagnak, az acél trapézlemeznek a játékos, sokszínű alkalmazása ad karaktert. "Az anyag lett a koncepció és a megoldás szintézise", értelmezik a tervezők. Az egyszerű megoldás ügyesen fogja össze a különböző funkciókat, finoman utal az épület rendeltetésére és ikonikus megjelenést eredményez.

João Luís Carrilho da Graça munkásságát még az uniós csatlakozás előtt kezdte, de jelentős munkái a 90-es évek elejétől datálódhatnak. A modern alapelveken túlmenően épületeit nagyfokú absztrakció, plasztikusság és puritanizmus jellemzi. A külvárosi lakókörnyezetbe épített Szent Antal templom (Portalegre, 1993-2008) homogén zártságot mutat az őt körülvevő közeg felé, miközben gazdag közösségi életet biztosít nagyvonalú gesztussal megfogalmazott belső világában. Absztrakt egyszerűséggel és a környezeti adottságok izgalmas jelenlétével találkozunk. Tervezői metodikájában fontos szerepet kap a szerkezetiség, nagy feszítávolságok, markáns tartószerkezeti kialakítások, kreatív mérnöki megoldások figyelhetők meg. Ennek az érzékenységnek egy kifinomult példája a Covilhã városában található gyalogoshíd (2003-2009). A meredek völgyszakasz felett átfutó híd filigrán kialakítási lehetőségét a merevséget fokozó megtört vonalvezetés okozza, mely az anyaghasználat és felületek kialakításával együtt finoman formált absztrakt szoborrá könnyítik.

A 80-as évek végén alapították meg saját irodájukat az addig Gonçalo Byrne mellett dolgozott Aires Mateus testvérpár. Byrne modernista törekvése találkozott az absztrakció végletekig vitelének szándékával, konceptuális, formai kísérletekkel. Ismertségüket a jellemzően festői táji környezetbe ültetett nagyvonalú nyaralóépületek alapozták meg. Hamar komoly figyelem irányult az erős koncepciókon és az anyag-talan, szoborszerű megoldásokon alapuló munkáikra. Az uniós fejlesztések során nyílik lehetőségük nagyobb méretben, összetettebb funkciók esetében is megmutatni tehetségüket. A Tejo folyó torkolatánál lévő világítótorny múzeumuknál (Cascais, 2001-2007) az erőteljes történeti elemek formavilága határozta meg a koncepciót, a lőrésekkel tagolt vaskos falak geometrikus változatossága köszön vissza különböző méretekben, miközben a hagyományokon alapuló erőteljes homogenizálás elmosza a régi és új közötti egyértelmű határokat. Kötöttebb funkciók esetén is igyekeznek erős koncepcióikat plasztikusan kifejezni, mint ahogy a Moura városának történeti közegében megépült lakó és kereskedelmi épületüknél láthatjuk (2005-2008). Néhány meglévő elem formai inspirációja és valós beépülése határozza meg az épület karakterét. A szűk utcák változó ritmikája köszön vissza az absztrakt nyíláskiosztásban, léptékével, tömeg-

formálásával szervesen kapcsolódik a sűrű városszövethez.

A lisszaboni tanulmányaik után Daniel Libeskind irodájában dolgozott az ARX Portugal irodát (1990) alapító testvérpár. Mesterük hatása kezdeti munkáik során egyértelmű, majd később a formai áthallások háttérbehúzódásával a funkcióból kifejtett koncepció jelenti egyéni látásmódjukat. Az ílhavi hajózási múzeumuk (1997-2002) és a portói vérbank (1998-2004) esetében érezhető a külföldi tapasztalat hatása a formai megfogalmazásra, de funkcionális beágyazottságuk koherens egységet alkot. A kikötők világának dinamikáját, a hajók körvonalát idézi a múzeumépület. A vérbank esetében a kaotikus városi közegben a speciális igényű funkció vezette a tervezőket. A folyamatszerűen működő laboratórium lineáris szerkesztésben kapta meg a helyét, miközben a városi rendezetlen közeget is összefogta.

Sajátos szerkezeti kísérletezés jellemzi a Promontório irodát. Hagyományos tektonikai rendszerek elvét követő, gazdaságosan előregyártható, ismétlődő modulrendszeren alapuló technológiát alkalmaznak. A már említett kezdeti lakóépületeket követően a Xerox irodaháznál (Lisszabon, 1999-2001) a kidolgozott rendszerük az egész szerkesztést meghatározza, az egységes raszterű ház tektonikus pillér-gerenda rendszere a teljes épületet végigkíséri, nagyvonalú, elegáns tereket és külsőt eredményezve. A városi léptékű Entrecampos beépítésüknél (Lisszabon, 2004-) még nagyobb méretben alkalmazták megoldásukat. A szociális jellegű lakóházak esetében a kis számú előregyártott elemek rendszere nagyon gazdaságos építést eredményezett.

A kiértelt "portugál építészet" a nemzetközi nyitás következtében egyre elismertebb lett, miközben a fiatal alkotók sikeres pályára lépése termékeny gazdagítást, frissülést eredményezett.

4. tézis Újító generációk?

Az újabb generációk egyre aktívabb nemzetközi jelenléte és a mai kor országhatárokat kevésbé figyelembevevő problémái sűrűn vetik fel a paradigmaváltás szükségességét. A fiatal alkotók gyakran tudatosan igyekeznek alkotói pályájukat a jelenlegi módszertannal szemben meghatározni, és globális válaszokat keresve definiálni önmagukat. A szándékos szembefordulás ellenére a mély kulturális beágyazottság alól ők sem tudják teljesen kivonni magukat, kisebb-nagyobb mértékben ugyan, de felleljük munkáikban a "portugál építéset" gyökereit.

A 90-es évek szédítő tempójú fejlődése és a beruházások nagy száma az építészeti képzés iránti igény megsokszorozódását hozta. Az iskolák száma az uniós csatlakozáskori kettőről (Lisszabon és Portó) az ezredfordulóra 20 fölé nőtt, mely folyamat egyben a szakma létszámát is jelentősen növelte. A kétezres évek elején már láthatóvá vált a képzési szám túlzása, illetve az uniós fejlesztések is lassan befejeződtek, miközben a megvalósult beruházások további gazdasági lendületet nem indukáltak. A hallgatók, frissen végzettek kihasználva az oktatás lehetőségeit, illetve a kényszer hatására is nagy számban mentek külföldre tanulni, gyakorlatot végezni, vagy dolgozni. Az oktatás minősége és az ország építészetének elismertsége megkönnyítette helyzetüket, míg a romló belföldi gazdasági lehetőségek miatt nagyon kevesen tudtak az országon belül elhelyezkedni. Ez a generáció már a nemzetközi kontextusban szerezte tapasztalatait, egyértelmű volt számukra, hogy nem a portugál építészet hagyománya mentén alakítják ki építészeti filozófiájukat. A hazai oktatás eredményeinek, és valószínűleg az erős kulturális hagyományoknak is köszönhetően komoly nemzetközi sikereket értek el már a legfiatalabbak is. Számos nemzetközi pályázat nyertese volt az elmúlt években pályakezdő alkotók csoportja is. Az országokon átívelő alkotói folyamatok mellett a szakma határterületei is jelentősen bővültek. Az említett generáció számára már természetessé vált, hogy építészként foglalkozzanak a design, a kultúra más szegmenseivel is.

A részben önként, részben a szomszédos országokban is megjelenő gazdasági problémák után kényszerből hazatérő alkotók teljesen más közegbe kerültek, mint a 15-20 évvel előttük induló generáció. A közösségi munkák beszűkülése, a telített piac nagyon nehezzé tette a munkához jutást. A mostani generáció azóta már ismerté vált csoportjai közül sokan részben külföldi kapcsolataikkal közösen próbálkoznak, részben a már említett multidiszciplinaritást kihasználva kisebb léptékű projektekkel (kiállítás installációk, ideiglenes építmények, belsőépítészet, grafikai feladatok) tudták biztosítani helyüket a szakmában.

Az addigiaktól radikálisan eltérő út keresése a Promontório irodánál már a 90-es évek elején felmerült. A szerkezetiségre, iparosított eljárásokra alapozó építészeti módszerük is komoly eltérés volt az addigi gyakorlattól, de az irodai munka szervezése már teljes egészében a nemzetközi cégek céltudatosságát hordozta, semmint a Portugáliában hagyományos szerzői építész körül kialakuló kisebb csapat struktúráját. Már az alapítók száma (5) is egy közepes méretű irodának felelt meg, míg azóta az ország egyik legnagyobb műtermévé váltak. Kezdetektől nemzetközi kooperációkban vettek részt, számos külföldi beruházásnál segédkeztek, és csupán 10 évvel a megalakulás után jutottak saját megrendeléshez. Ekkorra azonban egy megerősödött, a több száz addig végzett munkában szerzett tapasztalatnak köszönhetően szakmailag felkészült, kiérlelt alkotói filozófiával rendelkező csapatként tudtak első munkáikhoz kezdeni, melyek komoly sikereket is eredményeztek.

A saját korosztályát hasonlóan megelőzve kezdett dolgozni az a.s* - Atelier de Santos (1997) alkotóketős is. Rotterdami majd Makaói tanulmányaik és gyakorlati éveik után visszatérve az országba rögtön két pályázatot is megnyertek az Azori-szigeteki Egyetem fejlesztése keretében. Szakítva a környezet kiemelt szerepének felfogásával, a tervezési programot, az épületek használóit állítják előtérbe. Az egyetemi könyvtár (Ponta Delgada, 1997-2004) lineáris szerkesztésű, a használó által bejárható útvonal írja le az épületet. Erre az útvonalra fűzték fel a különböző tereket, köztük nincsenek belső határok, állandó vizuális kapcsolatok jönnek létre az eltérő belmagasságú, karakterű részek között. Az egyetemi kollégium (Ponta Delgada, 1998-2007) esetében még inkább önmagában élő koncepció szerint tervezték az épületet. A külvárosi rendezetlen közegből ki akarták szakítani a kollégiumi életet, annak terét a telken belül, a tömegek között kívánták létrehozni. Az eltérő karakterű terek és épületrészek között a kapcsolatokat, átjárási lehetőségeket rámpák, lépcsők, folyosók, teraszok, ösvények jelentik, szinte egyfajta városi közeget létrehozva a kiszakított területen belül. Az épületek is a városi sokszínűséget idézik eltérő karakterükkel.

Nuno Brandão Costa (1970-) munkáit svájci gyakorlati éveinek tapasztalata hatja át. Minimalista, alaposan megformált, jellemzően önmagukban értelmezendő építészet ez. Az ország legfontosabb építészeti elismerését, a Cecil díjat elnyert Viriato bemutatóterme (Paredes, 2005-2007) is ebből a koncepcióból lett kifejtvén, de már szorosabban kötődik a portugál építészeti hagyományokhoz is. A bútorgyár meglévő tömegéhez kapcsolódó bővítés egyszerre hordozza magán a portói oktatás plasztikus, oldott hatását, másrészt az ipari környezet apró kiténtetett pontjaira reagálásból származó beágyazottság érzetét.

A sokszor Z generációnak⁶ nevezett, az elmúlt 5-10 évben elindult alkotókkal szemben újult erővel merült fel az igény, hogy a sokak szerint elfáradóban lévő, túlhaladott "portugál építészet" fogalmát teljesen új alapokra helyezték. Az öndefiníciójuk szerint valóban a szakmai hagyományoktól függetlenül határozzák meg építészeti elképzeléseiket, ám ez külső szemlélőként sok esetben inkább tűnik a "portugál építészet" fogalmának még további tágításaként, mint teljesen új út kiépítéseként. Az a kulturális, építészeti örökség, ami az elmúlt évtizedek során megerősödött, illetve létrejött, olyan erővel van jelen, hogy még tudatosan is nehezen tudják magukat alóla kivonni.

A portugál építészet 1950-es évek utáni fejlődése tiszta, koherens képet eredményezett az ezredfordulóra. Az egymást követő korosztályok folytatták a mestereik által elkezdett utat, egyéni látásmódjukkal gazdagítva az összképet. Az ezredfordulóig bekövetkezett társadalmi, gazdasági, nemzetközi változások következtében a mai alkotók már alapjaiban eltérő közeggel szembesülnek. Az erős kulturális hagyományok egyelőre nem engedik teljesen új alapokra terelődni az építészeti diskurzust, de az újonnan felmerülő, sokszor globális felvetésekre kérdés, hogy mindig lehet-e majd az eddigi szemlélet alapján válaszolni.

6 A 2003-ban megrendezett Influx kiállítás kapcsán jelölték X generációnak az akkori 40 év körüli alkotókat (pl. Guedes + de Campos, Promontório, João Mendes Ribeiro) és Y-nak az őket követőket (pl. a.s* - Atelier Santos, Nuno Brandão Costa). Ehhez igazodva kezdték az elmúlt években Z generációként emlegetni a most a pályájuk elején lévő építészeket.

tanulmányok

- 2005 - 2009 BME Építőművészeti Doktori Iskola – abszolutórium
1996 - 2003 BME Építészmérnöki Kar – egyetemi diploma
1992 - 1996 ELTE Apáczai Csere János Gimnázium – érettségi

ösztöndíjak

- 2011 Újbuda Mecénás alkotói támogatás, JCE Biennálé, Montrouge, Franciaország
2009 Magyar Állami Eötvös Ösztöndíj, Lisszabon, Portugália
2008 NKA alkotói támogatás a Kortárs portugál építészet című kézirat megírásához
2004 NKA alkotói támogatás Portugália Most tanulmány elkészítésére
2002 MÖB ösztöndíj, Università la Sapienza di Roma, Olaszország
1999 - 2000 Erasmus ösztöndíj, École d'Architecture de Lille, Franciaország

szakmai tapasztalat

- 2009 - pontlabor alkotói műhely - építészeti, képzőművészeti projektek társalkotókkal
2009 Kortárs építészeti kutatás, Portugália
2008 - Szabadúszó építész - építészeti munkák Vági Jánossal, Zombor Gáborral
2007 - 2008 TEAM0708 Építész Kft. – alapító, tulajdonos
2004 A 9. Velencei Építészeti Biennálé Magyar Pavilonjának kialakítása Janesch Péterrel
2004 Portugália Most címmel kortárs építészeti kutatás, Portugália
2003 - 2007 építészeti munkák Janesch Péterrel, Karácsony Tamással, Zombor Gáborral
2002 StalkerLAB stúdió – Róma
2000 - 2002 UV design építész stúdió – szakmai gyakorlatok

előadások, oktatás

- 2009 - külsős oktató a BME Építészmérnöki Kar Középülettervezési Tanszékén
2009 - előadások a kortárs portugál építészeiről
2007 szervezője és konzulense az EU-ROMA nemzetközi építészeti workshop sorozatnak
2006 előadás Portugália Ma címmel az Építészet Világnapja alkalmából szervezett nemzetközi szimpóziumon a Gödör klubban
2006 konzulens és előadó az EASA workshopon – Budapest
2006 konzulens és szervező a ROMAworkshop nemzetközi workshop sorozaton
2005 - konzulens a BME Építészmérnöki Kar Középülettervezési Tanszékén
2005 Portugália MOST – címmel előadássorozat a BME Építészmérnöki karán
2005 meghívott konzulens a LAN nemzetközi építészeti workshopon – Nápoly, Olaszország
2002 - alapítója és főszervezője a BPworkshop – nemzetközi építészeti workshop rendezvénynek

pályázatok

2010	320° Kulturális és Technikai Központ, Siófok - Klobusovszki Péter, Zombor Gábor - megvétel
2009	Csepeli ipartelep revitalizációja - DLA pályázat - Vági János - 3. díj
2008	Szombathelyi Weöres Sándor Színház új épülete - Herczeg Tamás, Vági János
2008	Skála Metró épületének fejlesztési koncepciója - DLA pályázat - Vági János - 2. díj
2008	Dunaújvárosi papírgyár irodaépülete - DLA pályázat - Vági János - 1. díj
2007	Kormányzati Negyed, Budapest - TEAM0708 - 1. díj
2007	Nagy Kiállítótér, Pécs - Karácsony Tamás, Molnár Judit, Rose Balázs
2007	Hotel Mária Valéria meghívásos tervpályázat, Esztergom - Rose Balázs, Zombor Gábor
2006	Tiszaalpári földvár környezetalakítása - DLA pályázat - Alexa Zsolt, Hübler János, Rabb Donát, Schreck Ákos, Vági János - különdíj
2006	Pannonhalmi főapátság új fogadóépülete - Szabó Gergely
2006	Az újpesti Petőfi laktanya fejlesztési koncepciója - DLA pályázat - 1. díj
2005	European8 - Budapest - Markus Zilker, Sándor Gergely
2005	Törökbálinti óvoda - Sándor Gergely, Tőös György
2004	A szombathelyi Berzsenyi Dániel Főiskola új könyvtára - Hartmann Erik, Sándor Gergely
2003	Budavári Kapuház - Sándor Gergely
2003	40 fős gyermekotthon, Budapest - Janesch Péter, Karácsony Tamás, Zombor Gábor
2003	Városháza bővítés, Budaörs - Janesch Péter, Karácsony Tamás, Zombor Gábor
2002	Tűzoltólaktanya, Békásmegyer - Hartmann Erik, Sándor Gergely

fontosabb munkák

2010	Családi ház bővítés, Budapest - megépült
2010	K201 - BME Építészmérnöki Kar új közösségi tere, Budapest - Vági János - megépült
2010	Pult Mögött kiállítás installációja, Múcsarnok, Budapest - Vági János - megépült
2009	Étterem pavilon, Tartu, Észtország - Borsos Melinda, Erdélyi Linda - koncepcióterv
2008	Öböl XI irodaház, Budapest - TEAM0708 - vázlattelev
2008	Kereskedelmi terület, Üröm - Sándor Gergely - koncepcióterv
2007	Kormányzati Negyed, Budapest - TEAM0708 - vázlattelev, engedélyezési telev
2006	Családi ház tetőtér beépítés, Budapest - Sándor Gergely - megépült
2006	Székesfehérvár, Új Belváros - Janesch Péter, Klimaj Lívía - koncepcióterv
2005	Magdolna utca 33. szociális bérlakás, Budapest - Janesch Péter, Klimaj Lívía - megépült
2005	Vályog utcai társasház, Budapest - Janesch Péter, Klimaj Lívía - engedélyezési telev
2005	Lángosos pavilon, Tartu, Észtország - Borsos Melinda, Erdélyi Linda - megépült
2004	9. Velencei Építészeti Biennálé Magyar Pavilonjának kialakítása - Janesch Péter

fontosabb kiállítások

2011 - 2013	Műterem, helyspecifikus térinstalláció - JCE Biennálé - Vági János
2011	Egyszerű többség, helyspecifikus térinstalláció - csoportos kiállítás, Múcsarnok, Budapest Szakács István, Vági János
2009-2011	Növekedési struktúrák, térinstalláció - JCE Biennálé utazó kiállítás, Montrouge, Pozsony, Klaipedia, Pécs, Salzburg, Genova - Hübler János, Vági János
2009	Növekedési struktúrák, térinstalláció - MOYA - Annuale 09 Young Art Europe - csoportos kiállítás, MOYA, Bécs - Hübler János, Vági János
2009	Feszti, helyspecifikus térinstalláció - MKE Feszty ház, Budapest - Albert Ádám, Hübler János, Vági János
2004	Budapest teteje, térinstalláció - Trafó galéria, Budapest - Hartmann Erik, Kelner Krisztián

díjak

2009	Jeune Création Européenne Biennálé fődíja
2008	Holcim Award európai regionális fődíja a budapesti kormányzati negyed fejlesztési tervéért
2003	Magyar Építész Kamara diplomadíja

publikációk

2010	Kortárs portugál építészet / Contemporary Portuguese Architecture, Terc, Budapest társzerző: Vukoszávlyev Zorán
2010	Hely és viszony: Pousada-k Portugáliában, Metszet, 2010/4, társzerző: Vukoszávlyev Zorán
2010	Maximumot a minimummal, Metszet, 2010/5
2009	Lisbon Story: Walkshop - Aqueduto das Águas livres, arq/a 71-72, 2009/jul-aug
2009	Vízparti anziksz, Octogon, 2009/5
2005	Portugália most, www.bpworkshop.hu/portugalia

K201 - a BME Építészmérnöki Kar új közösségi tere

A BME Építészmérnöki Kar ingatlanfejlesztései keretében döntöttek 2010-ben az egykor a MAFC irodáinak helyet adó helyiségcsoport funkcióváltásáról és átalakításáról. Az előadásoknak, doktori védéseknek, konferenciáknak és kiállításoknak helyet biztosító új terem tervezése 2010. februárjában, a kivitelezési munka első üteme 2010. júliusában kezdődött és október közepéig tartott. A termet 2010. október 20-án adták át.

Egy olyan tér létrehozása volt a cél, mely a változatos funkcióhoz társuló téri igények létrejöttét elősegíti, és nem determinálja. Az egybefüggő teret mindössze egy nyitható bútor artikulálja, mely nyitott állapotában előteret és egy intim kiállítóteret, zárt állapotában egy térileg összefüggő egységet hoz létre. A nyitható fal egy padlóba mart acélsínen gördül, ami már zárt állapotában sejteti a térfal kinyitásakor létrejövő téri helyzetet. A bútor, a felső világítótesteket fogadó fehér keret és a karakteresen megjelenő belső spaletták – melyek az árnyékolást szolgálják, és emellett vetítési felületként is használhatók – térben állóságukkal képesek hangsúlyozni a boltozott tér nagyvonalú arányrendszerét, meglévő karakterét. A falak és a mennyezet fehérségét érzékenyen oldja fel a tölgyfapadló mintázata, a bútor anyagszerűsége, illetve a székek játékos színessége. A bútor nem a fapadlóból nő ki, inkább ellebegni kíván felette, miközben a nyár rétegelt lemez táblák fehérségéből könnyedén rajzolódik ki a lucfenyő vázszerkezete, ami meglepő kapcsolatba kerül a mennyezet vízszintes bordáival.

A bútorban helyet kapott egy mini konyha - mosogatóval, kávéfőzővel - kabát- és székraktár zárható szekrényekkel kombinálva, illetve a kamara kiállításokat fogadó installációs felület. A téri flexibilitással párhuzamosan a világítási koncepció is a különböző világítási igények változatosságának próbál megfelelni. Ez az indirekt és direkt fények összehangolásával érhető el. A világítótesteket magába foglaló keret hangsúlyosságát oldja a tér aránya, a keret méretei és a spalettát szegélyező lucfenyő keret között felfedezhető hasonlóság.

Az első év tapasztalatai alapján 2011 nyarán a termet akusztikai szempontok alapján perforált falburkolattal látták el. A burkolat felületi kialakítása a terem visszafogott karakteréhez igazodik. Az akusztikai követelmények teljesítése mellett a burkolat síkjában elhelyezett keskeny speciális linóleum sáv további kiállítási lehetőségeket jelent a teremben.

építész: Szentirmai Tamás, Vági János
megrendelő: BME Építészmérnöki Kar
világítástechnika: Haász Ferenc
elektromos tervezés: Zay Zoltán
épületgépészeti tervezés: Viczai János
generál kivitelezés: Struktur Kft., Tallér Róbert
asztalosmunka: Bargel Károly
világítás kivitelezés: Vistar Kft., Földi Károly
fotók: Szentirmai Tamás

